En grönare planet – nordiska miljösuccéer

**En grönare planet
– nordiska miljösuccéer**

ISBN 978-92-893-2647-6

<http://dx.doi.org/10.6027/ANP2013-775>

ANP 2013:775

© Nordiska ministerrådet, 2013

Texter: Patrik Edman/Pop Communications

Layout: Jette Koefoed

Foto: ImageSelect

Typsnitt: Meta LF

Papper: Munken Polar

Upplaga: 100

Tryck: Rosendahls Schultz-Grafisk A/S

Printed in Denmark

Det nordiska samarbetet

Det nordiska samarbetet är ett av världens mest omfattande regionala samarbeten. Det omfattar Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige samt Färöarna, Grönland och Åland.

Det nordiska samarbetet är politiskt, ekonomiskt och kulturellt förankrat och är en viktig partner i europeiskt och internationellt samarbete. Den nordiska gemenskapen arbetar för ett starkt Norden i ett starkt Europa.

Det nordiska samarbetet ska stärka nordiska och regionala intressen och värderingar i en global omvärld. Gemensamma värderingar länderna emellan bidrar till att stärka Nordens ställning som en av världens mest innovativa och konkurrenskraftiga regioner.

Nordiska ministerrådet

Ved Stranden 18

DK-1061 København K

Telefon (+45) 3396 0200

Svanen – ett ledande miljömärke

Produkter med en liten svan på finns i så gott som alla nordiska hem. Det handlar om produkter försedda med miljömärket Svanen. I dag tjänar Svanen också som förebild för miljömärkningssystem i andra delar av världen.

Miljömärket Svanen, bekant för nio av tio nordbor, är ett av de mest framgångsrika nordiska projekten någonsin. Svanen har stärkt miljömedvetenheten bland konsumenter samtidigt som företagen vet att miljömärket ger konkurrensfördelar.

Svanen reagerar snabbt på samhällets behov. Under senare år har det därför introducerats Svanenprodukter och -tjänster på helt nya områden med fokus på bland annat kemikalier och klimat. Miljömärket håller nu också på att etablera sig på allvar i byggbranschen.

Svanen har under senare år även blivit känd utanför de nordiska länderna. Norden deltar för det första aktivt i det globala miljömärkningsnätverket Global Ecolabelling. Svanen tjänar dessutom som inspiration för utvecklingen av regionala miljömärkningssystem i exempelvis Sydamerika och Afrika.

FAKTA:

- Svanen skapades av Nordiska ministerrådet år 1989 för att ge konsumenter möjlighet att välja produkter som uppfyller stränga miljökrav.
- Miljömärket utvecklas parallellt med EU:s miljömärke EU Ecolabel.
- Svanen omfattar mer än 200 produktgrupper och tusentals varor och tjänster: datorer, tvättmedel, leksaker, toalettpapper, hotell, butiker, biltvättar och restauranger.
- Årlig försäljning av Svanenprodukter uppgår till: cirka 3,1 miljarder euro. Dessutom försäljning från omkring 1 300 tjänsteställen (hotell, restauranger m.m).

Inget kvicksilveravtal utan Norden

Kvicksilver är ett av världens farligaste miljögifter. Världen har nu enats om ett globalt avtal för att begränsa användningen och utsläppen av det metalliska grundämnet. Norden spelade en avgörande roll före och under hela förhandlingsprocessen.

Kvicksilversamarbetet inom FN:s miljöprogram UNEP är ett bra exempel på hur Norden kan påverka globala processer. Tack vare Nordens aktiva roll arrangerades det första förhandlingsmötet om ett kvicksilveravtal i Stockholm år 2010. Nordiska ministerrådet finansierade konferensen som Sverige stod värd för.

På det femte mötet, i Genève i januari 2013, beslutades om ett globalt avtal för att begränsa användningen av kvicksilver, Minamata-konventionen.

Nordens roll var betydande, rent av avgörande, under hela förhandlingsprocessen. Det är mycket tack vare de nordiska ländernas insats i förhandlingarna som avtalet omfattar så många produkter samt en effektiv kontrollmekanism och finansiering av olika åtgärder.

Världens länder samlades i Japan i oktober 2013 för att underteckna avtalet. Då avtalet träder i kraft förbjuds användning av kvicksilver i bland annat vissa tvålar, termometrar, lågenergilampor, batterier och kosmetika samt i ett antal industriella processer.

Bland åtgärderna finns också en utfasning av kvicksilveranvändning i guldutvinning och amalgamfyllningar i tänder samt åtgärder för att motverka utsläpp från kolkraftverk.

FAKTA:

- UNEP tilldelade Nordiska ministerrådet sitt gulddiplom för organisationens insats i kvicksilverprocessen.
- Minamata-konventionen namngavs efter den japanska staden där kvicksilverutsläpp från industrin krävt hundratals liv sedan 1950-talet.
- Kvicksilver kan omvandlas till den mycket giftiga formen metylkvicksilver, som ackumuleras i till exempel fisk.
- Foster hos gravida kvinnor som utsätts för kvicksilver kan få skador i det centrala nervsystemet.

Mot ett globalt klimatavtal 2015

Vägen mot en ny global klimatöverenskommelse har varit gropig. Målet nu är att alla världens länder kan nå en överenskommelse år 2015. Förpliktelseerna ska börja gälla år 2020. De nordiska länderna agerar tillsammans för att världen ska nå enighet i klimatfrågan.

Klimatförändringarna har stått i fokus för nordiskt samarbete de senaste åren. En central aktör är NOAK, den nordiska arbetsgruppen för globala klimatförhandlingar som ska främja klimatprocessen genom att ta fram relevant forskning, finansiera konkreta projekt samt arrangera workshoppar och seminarier.

“ Gruppen är ett ypperligt forum för nordiska klimatexperter att dryfta aktuella frågor kopplade till klimatförhandlingarna. Tillsammans är de nordiska länderna visare, mer kostnadseffektiva och har större möjligheter att påverka, betonar NOAK-ordföranden Harri Laurikka.

De nordiska länderna har tillsammans större möjlighet att påverka förhandlingarna. NOAK:s möten fungerar även som en effektiv intern informationskanal för länderna. De samlade utsläppsminskningarna i dag är ännu otillräckliga för att hålla den globala temperaturökningen under två grader. NOAK vill utreda hur man, genom kompletterande klimatåtgärder, kan minska utsläppsglappet som uppstår om inte tillräckligt görs före 2020. NOAK har också fördjupat sig i frågor som den globala utsläppsrättsmarknaden och den för Norden viktiga skogs- och markanvändningsfrågan.

De utvecklade länderna har lovat 100 miljarder dollar årligen för klimataktioner i fattigare länder. Beräkningar visar dock att behovet kan uppgå till astronomiska 1,5 biljoner dollar. Ett NOAK-projekt ska undersöka hur privat klimatfinansiering kan minska denna klyfta.

Parlamentarikerorganet Nordiska rådet har också varit aktivt i klimatfrågan och efterlyser en global och konkret handlingsplan, bland annat om hur bördan av klimatåtgärderna ska fördelas mellan världens länder. Ett annat av NOAK:s ambitiösa projekt ska dryfta just bland annat denna fråga.

FAKTA:

- Nordiska ministerrådets klimatengagemang intensifierades inför FN:s klimatomöte i Köpenhamn år 2009 (COP15), bland annat genom den nordiska COP15-gruppen.
- Arbetet fortgår nu i NOAK, den nordiska arbetsgruppen för globala klimatförhandlingar.
- En ny global klimatöverenskommelse ska enligt planerna antas på FN:s klimatomöte år 2015 (COP21).

Nordiskt engagemang sänker utsläpp i omvärlden

Norden bidrar via sina miljöinstitutioner med finansiering på många fronter. Det handlar om att stödja länderna i närområdet att minska utsläpp i Östersjön och Arktis, att stödja innovationer för att exempelvis utvinna biogas och om att främja klimatarbetet i utvecklingsländer.

Förutom att förse klimatprocessen med exempelvis värdefull forskning så finansierar Nordiska ministerrådet konkreta projekt. I praktiken sker detta via olika institutioner, bland annat Nordiska miljöfinansieringsbolaget NEFCO och Nordiska utvecklingsfonden NDF.

NEFCO kombinerar miljöinvesteringar med lönsam affärsverksamhet samt möjliggör en export av nordisk miljöteknologi och expertis till Nordens närområden.

“ Tack vare vår nisch som miljöfinansiär lyckas vi fylla ett tomrum i finanssektorn i de länder där vi arbetar. Vi har reducerat utsläpp av miljöskadliga substanser genom över 400 projekt i närområdena, säger NEFCO:s verkställande direktör Magnus Rystedt.

NEFCO är främst aktivt inom vattenrening, energieffektivisering och förnybara energiformer. I fjol bidrog NEFCO till att sänka koldioxidutsläppen med 3,6 miljoner ton och elkonsumtionen med 8,412 gigawattimmar. Det motsvarar 11,7 miljoner personers turreturesor mellan Helsingfors och Paris respektive 1,3 miljoner danskers årliga elförbrukning. Exempel på aktuella projekt är moderniseringen av reningsverket i Sosnovij Bor samt en satsning på solenergi för jordbrukare i Benin.

NEFCO är också involverat i höginnovativa projekt så som utveckling av nya fartygsbränslen med låga svavelutsläpp, utvinning av biogas från alger samt omvandling av höns gödsel till biokol och -gas.

NEFCO finansierar, tillsammans med de nordiska länderna, ett program i Peru för att minska utsläppen från avfallshanteringen. NDF har i sin tur gett medel för att minska utsläpp från cementproduktionen i Vietnam. Åtgärderna är en del av arbetet för att få till stånd nationella sektorsinsatser i utvecklingsländer.

FAKTA:

- NEFCO är ett internationellt finansinstitut grundat av de fem nordiska länderna år 1990.
- NEFCO har finansierat hundratals projekt, främst inom vattenrening, energieffektivisering och förnybara energiformer.
- Nordiska utvecklingsfonden NDF grundades år 1988.
- NDF beviljar så kallade ”mjuka” krediter till utvecklingsländer. NDF beviljar även gåvofinansiering för klimatsatsningar i världens fattigaste länder.

Bättre luft genom nordiskt samarbete

Nordiskt samarbete på luftvårdsområdet har pågått sedan 60-talet och lett till stora framgångar. Exempelvis skapades FN-konventionen om gränsöverskridande luftföroreningar på nordiskt initiativ. Konventionen har starkt bidragit till renare luft i Norden.

Försurningslarmet på 1970-talet ledde till intensivt arbete i de nordiska länderna. Nordens miljöministrar föreslog redan år 1976 ett internationellt avtal för att samarbeta kring problemen.

FN-konventionen om gränsöverskridande luftföroreningar (CLRTAP) trädde i kraft ett knappt decennium senare. Efter det har totalt åtta internationella protokoll för att begränsa utsläppen av luftföroreningar tillkommit. Göteborgsprotokollet från år 1999 var avgörande för de kraftiga minskningarna av svavel, kväve och ammoniak som bidragit till att skogsdöd och sur nederbörd minskat kraftigt i Europa.

De nordiska länderna har även varit pådrivande i EU:s luftvårdspolitik. EU:s så kallade takdirektiv (NECD) ska omförhandlas med strängare utsläppsgränser till år 2025–2030. De nordiska ländernas bidrag till processen är viktig och flera projekt under Nordiska ministerrådets klimat- och luftgrupp ger direkta inspel till processen.

Norden samarbetar också för att luftvård ska få större tyngd i det arktiska samarbetet. Det har år 2013 lett till förhandlingar om ett arktiskt instrument för sotreduktioner.

FAKTA:

- FN-konventionen för långväga gränsöverskridande luftföroreningar (CLRTAP, Convention on Long-range Transboundary Air Pollution) trädde i kraft år 1983.
- Utsläppsbegränsningar av fina partiklar, även sot, togs med i det reviderade Göteborgsprotokollet år 2012.
- Målet är att EU:s takdirektiv NECD (National Emission Ceilings Directive) i framtiden ska inkludera fina partiklar och kortlivade klimatpåverkande luftföroreningar.
- Nordiska ministerrådet finansierar en utredning av de nordiska ländernas utsläpp av black carbon (sot).

Mördarsniglar under nordisk press

Det kryper, flyger, springer och krälar tusentals oönskade organismer i vår natur. De kallas för främmande invasiva arter. Ökad medvetenhet om detta är viktig och därför initierade Nordiska ministerrådet NOBANIS-nätverket, som också inspirerat EU:s lagstiftning på området.

Det sägs att främmande invasiva arter är bland de största hoten mot biologisk mångfald. Det handlar om arter som spridits till områden utanför sitt ursprungliga habitat. En invasiv art kan ta över de inhemska arternas livsrum och åstadkomma stora skador i ekosystemet. Klimatuppvärmningen påskyndar spridningen av invasiva arter till nordliga breddgrader.

Tack vare ett nära europeiskt samarbete kallat NOBANIS är man i dag bättre rustad. NOBANIS är i första hand en databas som initierades av Nordiska ministerrådet för snart tio år sedan. Information är det första steget mot handling, och NOBANIS svarar på detta behov.

Databasen, den enda i sitt slag i Europa, erbjuder kunskap om invasiva arter och deras spridning samt ekologiska och ekonomiska skadeverkningar.

EU-kommissionen presenterade hösten 2013 ny lagstiftning om hur invasiva arter kan bekämpas. NOBANIS-nätverket har aktivt deltagit i och inspirerat EU-processen.

FAKTA:

- NOBANIS (The European Network on Invasive Alien Species) skapades år 2004.
- NOBANIS omfattar 20 länder i Europa. Nätverket tar gärna emot fler medlemmar.
- Databasen innehåller drygt 9 500 arter.
- Invasiva arter hotar naturen på många sätt: de kan vara giftiga, äta och utplåna andra arter samt sprida parasiter.
- Exempelvis finns den spanska skogssnigeln och mårddhunden registrerade i NOBANIS. Mårddhunden spreds till Finland från Ryssland, men den påträffas i dag också i Sverige.

norden

Nordiska ministerrådet

Ved Stranden 18
DK 1061 Copenhagen K
www.norden.org

Fakta om nordiskt samarbete:

- Ett av världens mest omfattande regionala samarbetsformer.
- Samarbetet sker i Nordiska ministerrådet och Nordiska rådet, regeringarnas respektive parlamentens samarbetsorgan.
- Målet är att uppnå ett mervärde, nordisk nytta, för alla nordbor.
- Miljösamarbetet i Norden styrs av miljöministrarna.
- Miljöhandlingsprogrammet för 2013–2018 står som grund för miljösamarbetet.
- Miljösamarbetet fokuserar bland annat på en grön samhällsutveckling, klimatförändringar, biologisk mångfald samt farliga kemikalier.